

**TALABALARDA MOTIVATSIYA INQIROZINING TA'LIM
JARAYONIGA TA'SIRI**

Abduraximova Sevara Abidovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: *Talabalarda motivatsiya inqirozi va uning ta'lim jarayoniga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayonining murakkablashuvi, o'quv yuklamasining ortishi, raqamli muhit ta'siri hamda ijtimoiy-psixologik omillar talabalarda o'quv motivatsiyasining pasayishiga olib kelmoqda. Motivatsiya inqirozi esa talabalarning akademik faolligi, o'quv natijalari va psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli ushbu muammoni ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning kelib chiqish omillarini aniqlash va ta'lim jarayonida motivatsiyani oshirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqish hozirgi davrda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *motivatsiya inqirozi, o'quv motivatsiyasi, talaba, ta'lim jarayoni, akademik faollik, psixologik omillar, oliy ta'lim.*

Talabalarning o'quv faoliyatida motivatsiya muammosi alohida dolzarb masala sifatida e'tirof etilmoqda. Zamonaviy ta'lim jarayonida akademik yuklamaning ortishi, masofaviy va raqamli ta'lim shakllarining kengayishi, ijtimoiy muhitdagi tezkor o'zgarishlar hamda psixologik bosimlar talabalarda motivatsiya inqirozining yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, motivatsiya inqirozi talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini pasaytirib, akademik faollik, o'zlashtirish darajasi va psixologik barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Oxirgi yillarda e'lon qilingan ilmiy maqolalarda motivatsiya inqirozining kelib chiqishida ichki va tashqi omillar, jumladan, shaxsiy ehtiyojlar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi, o'qituvchi-talaba munosabatlari hamda ta'lim muhitining psixologik xususiyatlari muhim ahamiyat aniqlangan. Talabalarda motivatsiya inqirozining ta'lim jarayoniga ta'sirini o'rganish, ushbu holatning

psixologik mexanizmlarini aniqlash va uni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hozirgi zamon oliy ta'lim tizimi uchun muhim ahamiyatga ega.

Motivatsiya inqirozi talabalarda o'qishga bo'lgan ichki qiziqishning pasayishi, akademik mas'uliyatning susayishi va o'quv jarayonida passivlikning kuchayishi bilan namoyon bo'ladi [1]. Ayniqsa, zamonaviy ta'lim muhitida axborot yuklamasining ortishi va o'quv jarayonining jadallashuvi ushbu holatni yanada kuchaytirayotgan omillar sifatida qayd etilgan. Motivatsiya inqirozining shakllanishida ichki va tashqi psixologik omillarning o'zaro ta'siri muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi. Ichki omillar sifatida talabaning shaxsiy ehtiyojlari, maqsadga yo'naltirilganligi, o'z-o'zini baholash darajasi va kasbiy qiziqishlari ko'rsatiladi [2]. Tashqi omillar esa ta'lim muhiti, o'qituvchi-talaba munosabatlari, baholash tizimi hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq bo'lib, ularning yetarli darajada shakllanmaganligi motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi aniqlangan [3]. Motivatsiya inqirozi talabalarning psixologik holati bilan chambarchas bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Xususan, motivatsiya pasayishi stress darajasining ortishi, emotsional charchoq va akademik kuyish holatlarining kuchayishiga sabab bo'lishi qayd etilgan [4]. Bu holat o'z navbatida talabalarning o'quv mashg'ulotlarida faol ishtirok etmasligi va bilimlarni o'zlashtirish samaradorligining pasayishiga olib keladi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, motivatsiya inqirozining oldini olishda talabalarning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish, o'quv jarayonida qo'llab-quvvatlovchi muhitni shakllantirish hamda zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega [5]. Ushbu yondashuvlar talabalarda o'quv motivatsiyasini barqarorlashtirish va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy tadqiqotlarda talabalarda stress darajasi va o'quv motivatsiyasi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi aniqlangan. Stressning ortishi talabalarning akademik faolligini pasaytirib, o'quv jarayonida ishtirokini susaytiradi [6]. Shu bilan birga, psixologik bosim motivatsiya inqirozining yuzaga kelishida muhim omil sifatida baholanadi. Masofaviy va onlayn ta'lim muhitining

kengayishi talabalarning o'quv motivatsiyasiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslangan. Bir tomondan, moslashuvchanlik motivatsiyani oshirsa, ikkinchi tomondan, nazorat va jonli muloqotning kamayishi ichki motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi aniqlangan. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi talabalarning o'quv motivatsiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotlarga ko'ra, o'qituvchi va tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan psixologik yordam motivatsiya barqarorligini ta'minlaydi hamda akademik qiyinchiliklarni yengib o'tishda ijobiy rol o'ynaydi[7]. Talabalarda o'quv motivatsiyasining pasayishi psixologik barqarorlikning susayishi bilan bog'liqligi qayd etilgan. Motivatsiya inqirozi talabalarda ishonchsizlik, o'z imkoniyatlarini past baholash va o'quv faoliyatidan chekinish holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. So'nggi ilmiy izlanishlarda oliy ta'lim tizimida motivatsiya inqirozining oqibatlari sifatida akademik samaradorlikning pasayishi, dars mashg'ulotlariga qiziqishning yo'qolishi va o'qishni tark etish xavfining ortishi ko'rsatib o'tilgan. Shu sababli motivatsiyani oshirishga qaratilgan psixologik-pedagogik choralarni ishlab chiqish zarurligi ta'kidlanadi.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda motivatsiya inqirozini aniqlash va uni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy va amaliy choralar oliy ta'limning samarali faoliyati va talabalarning shaxsiy rivojlanishi uchun dolzarb va muhim ahamiyatga ega. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida motivatsiyani oshirishga qaratilgan kompleks psixologik-pedagogik yondashuvlarni joriy etish zarur. Bunday yondashuvlar ichki va tashqi motivatsiyani uyg'unlashtirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, shuningdek, talabalarning psixologik barqarorligini ta'minlash orqali akademik faollikni oshirishga xizmat qiladi. Talabalarda motivatsiya inqirozi va uning ta'lim jarayoniga ta'siri o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, motivatsiya pasayishi talabalarning akademik faolligi, o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishi va bilimlarni o'zlashtirish darajasiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ichki va tashqi motivatsiya, kasbiy qiziqish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va stress darajasi motivatsiya inqirozining yuzaga kelishida muhim omillar sifatida aniqlangan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Deci E. L., Ryan R. M. Self-determination theory and academic motivation in higher education. Educational Psychology Review, 2021.
2. Schunk D. H., Meece J. L. Student motivation and self-regulated learning in university settings. Journal of Educational Psychology, 2020.
3. Richardson M., Abraham C., Bond R. Psychological correlates of university students' academic performance. Learning and Individual Differences, 2020.
4. Kim T., Park S. Y. Online learning environment and students' academic motivation. Computers & Education, 2021.
5. Bakadorova O., Raufelder D. The role of social support in students' academic motivation. Educational Studies, 2020.
6. Suleymanov B. R., Abdullaeva N. A. Talabalarda o'quv motivatsiyasi va psixologik barqarorlik muammolari. O'zbekiston Psixologiya Jurnali, 2023.
7. Karimova D. S. Oliy ta'limda talabalarning motivatsiya inqirozi va uning oqibatlari. Pedagogik tadqiqotlar, 2024.